

Institutul de Igienă Publică din București, (cond.: acad. I. Ardeleanu). Laboratorul de Istoria medicinei.

UNELE DATE IN LEGATURA CU INFIINȚAREA INVĂȚĂMINTULUI FARMACEUTIC IN ȚARILE ROMINE

G. Barbu

Prima jumătate a sec. XIX-lea este de o deosebită însemnătate în dezvoltarea țării noastre. Administrația rusă din anul 1806—1812 și îndeosebi cea din 1828—1834 a determinat în țările române un însemnat avânt economic și cultural. Pe baza Regulamentului Organic au fost puse puternice jaloane organizării țărilor române. În această perioadă, deosebite au fost preocupările administrației ruse pentru rezolvarea grabnică a problemelor legate de ocrotirea sănătății populației din țara noastră și mai ales pentru înlăturarea pustuitoarelor epidemii de ciună. Acestea cauzau nu numai dezorganizare administrativă, ci și mari pagube economice.

Necesitatea instruirii unui personal sanitar autohton prin crearea unui învățământ medical și farmaceutic în Țara Românească devenea din ce în ce mai imperioasă.

Încă la începutul anului 1832, generalul *Pavel Kiselev* președintele divanului a însărcinat o *Comisie* să studieze starea școlilor din țară. În luna mai a aceluiași an, comisia și-a prezentat raportul lui Kiselev. Aceste după ce i-a adus unele modificări a pus următoarea rezoluție „Aprob raportul în întregime și doresc să fie completat cu regulamentul definitiv al învățămîntului public din Țara Românească”.¹

Regulamentul școlilor enunța încă în introducere: „Educația este cea dintâi nevoie a unui popor, ea este temelja și cheazăia tuturor așezămintelor obștești... o educație potrivită și la îndemna tinetului de toate clasele este o întă de cea mai mare însemnătate pentru țara noastră”.²

Această poziție are un evident caracter progresist pentru vremea aceea. Capitolul doi al regulamentului să referă la învățămîntul medical, farmaceutic și veterinar, conceput ca o unitate organică.

În preliminarele acestui capitol se prevede că „învățămîntul medical în toate ramurile sale (și fără-îndoială și cel de farmacie) trebuie să năzuiască mai ales la practică”.

Teoria este necesară — se arată în continuare — deoarece fără teorie nu am avea decît un empirism orb, dar această teorie trebuie să fie simplă, pozitivă și restrînsă la limitele strictului necesar. Admiterea candidaților pentru studiul medicinei și farmaciei era condiționată de absolvirea școlii medii. Durata învățămîntului era de patru ani. În anul întii programa urma să cuprindă: anatomia, fiziologia și botanica. În anul următor se prevedea: patologia generală și specială, materia medicală și farmacie, precum și clinica de boli interne. În anul trei era continuat cursul de clinică, iar pentru completarea pro-

gramei se adauga intervențiunii de mică chirurgie, patologice externa, obstetrică sau arta moșitului, clinica externă și igienă. După trei ani de studii elevii erau obligați să treacă un examen de diplomă după care acei care voiau să urmeze, frecventau vreme de un an un curs de specialitate al cărui program de învățămînt cuprindea: chimie, botanică, materie medicală și farmacie. La sfîrșitul cursurilor se prezentau la un examen. Absolvenții care reușeau printre primii urmau să fie repartizați ca interni în farmaciile spitalelor din București. Numărul internilor în farmacie era mai mult decît dublu față de acela al internilor în medicină. Durata internatului în farmacie era de un an. Alți internilor în medicina cit și celor în farmacie li se asigurau avantaje deosebite.

Pe baza cercetărilor noastre presupunem că capitolul privind organizarea învățămîntului medical, farmaceutic și veterinar a fost elaborat de doctorul *Nicolae Picolo* medicul personal al generalului *Kiselev* și unul din membrii comitetului care a alcătuit regulamentul școlilor.

Spre marea pagubă a dezvoltării învățămîntului medical și farmaceutic din țara noastră întregul capitol doi al Regulamentului școlilor din Țara Romînească a fost înlăturat printr-o trăsătură energică de condei. El nu a fost tradus în viață niciodată.

Menționăm că manuscrisul regulamentului școalelor pierdut, vreme de peste un secol și regăsit de curînd, este singura sursă de informații asupra primelor încercări de organizare a învățămîntului medical în Țara Romînească.

În timpul cît comisia își desfășura lucrările pentru întocmirea Regulamentului școalelor, la spitalul ostășesc al polcului I, ce se înjgheba la București — se prevedea instruirea unor ostași în meșteșugul felceriei și spițeriei.³

Avem toate motivele să presupunem că aceștia au fost primii chirurghi și spițeri pregătiți în țara noastră pentru treburile ostirii. Acest lucru merită să fie cu atît mai mult relevat cu cît Eforia școalelor, Serviciul sanitar și Comitetul carantinilor nu au izbutit să organizeze în acea perioadă un asemenea învățămînt.

Unele informații asupra învățămîntului farmaceutic la noi se mai găsesc într-un proiect al Regulamentului spitalelor prezentat de Eiorie în a doua jumătate a lunii noiembrie 1832, generalului *P. Kiselev*. În acest proiect se specifică la art. 28, că „Directorul spițeriei centrale, va da: în școala din București, învățătura asupra botanicei, materiei doctoricești și asupra meșteșugului spițeresc, pentru care i se va plăti leală din casa școalelor...”.⁴

Trecuseră peste 12 ani de cînd a început să funcționeze în capitală Țării Romînești spitalul ostășesc și într-un registru de alimente al acestui așezămînt am aflat menționat că în aprilie 1844 „doi soldați au fost instruiți ca felceri și ca spițeri”.⁵ De altfel în spitalele ostășești din București și din Craiova precum și în cele cinci spitale carantinele exista personal sanitar mediu care îndeplinea o dublă funcțiune și anume de felcer și spițer.

După cum reiese dintr-un raport din 28 octombrie 1844 că *Sterie Nichifor* felcer la spitalul carantanei din Giurgiu dovedește cunoștințele sale nu numai în mica chirurgie dar și în farmacie.⁶ Toate aceste cadre erau pregătite în spitalele noastre ostășești deoarece alît din motive de disciplină cit și pentru continuitatea și stabilirea personalului sanitar pămîntean se impunea recrutarea lor din rîndurile soldaților în termen.

În această privință există unele dovezi; astfel, tot în raportul semnalat se arată că felcerul *Sterie Nichifor* era în slujbă de 11 ani. Dacă se scade timpul servit de acesta, din anul în care este datat, pe care l-am citat, rezultă că *Sterie* și-a terminat pregătirea ca felcer în 1833, ceea ce ne face să credem că el este unul dintre primii absolvenți ai școlii de felceri, deschisă în 1832 la spitalul militar din București.

Tot din anul 1844 avem date în legătură cu unele încercări de a se organiza un curs de farmacie la Brăila.

Medicul carantinei Brăila, doctorul *C. Hepites* proprietarul unei farmacii din această localitate, a adresat stăpînirii o „Întîmpinare privind măsurile pentru îmbunătățirea medicamentelor pentru spitalele militare și civile din Țara Romînească”. Printre alte propuneri el se oferea, avînd după cum o mărturisește destulă experiență, să instruiască ca farmaciști un număr de tineri. Aceștia trebuiau să posede mai multe clase secundare și să aibă cunoștințe de limba latină; în afară de aceasta, trebuie să fie sănătoși, să dovedească aplicații și perseverența, precum și un caracter integru. Asupra programei de învățămînt al acestui curs avem unele informații indirecte. În același proiect *Hepites* consemna că tinerii absolvenți al școlii vor avea la sfîrșitul cursurilor cunoștințe asupra plantelor, a substanțelor minerale, a componentilor din punct de vedere cantitativ și calitativ ai apelor minerale.

Din nefericire nu cunoaștem răspunsul guvernului la propunerea lui *Hepites*. Totuși am considerat necesar să semnalăm această încercare în legătură cu istoria învățămîntului farmaceutic din țara noastră.

Trebuie să vorbim și despre unele informații cu privire la învățămîntul medical și farmaceutic în spitalul ostășesc din București către jumătatea secolului trecut. Într-un raport din 1849 al medicului șef al oștrii, doctorul *I. Meyer*, către conducerea armatei se menționează următoarele: vîzînd că soldatul *Ioan Crișoveanu* din primul divizion, de loc din județul Mehedinți, satul Isovoarele Burdaghii, arată unele aplicații la învățătura meșteșugului spițeriei, Departamentul ostășesc este rugat a da poruncă dacă va crede de cuviință ca numitul soldat să rămînă mai departe la spital spre a-și urma instruirea.⁷

Dacă pina către 1850 soldații care urmau învățătura felcerească și a spițeriei la spitalul militar din București, apar în fondurile arhivistice pe care le-am cercetat, sub însemnarea generică și anonimă „ostași care urmează învățătura felceriei”, după această dată ei încep să fie înregistrați într-un anume „Registru cu numele de naștere și de familie, județul și satul” de origine.⁸

Din 1833 a început să funcționeze în afară de școala de felceri de la spitalul militar și școala de mică chirurgie de la spitalul Filantropia. Aceasta din urmă continua școala de mică chirurgie înființată în 1842 de doctorul *Nicolae Crețulescu* la spitalul Colțea. Pînă la unificarea din 6 martie 1856 a celor două școli sanitare nu sîntem în posesia unui program de învățămînt privind cursurile de farmacie. Abia de la această dată un opis domnesc din iunie 1856 consemnează în „Lista de numele domnilor profesori ce urmează a se numi la școala de chirurgie pentru al doilea an școlastic: pe spițerul *Prujinski*, profesor pentru botanică, medicină și farmacologie”.⁹ care mai avea obligația să predea și chimia elementară.

Încă în proiectul care dispunea înlocuirea școlii de mică chirurgie prin aceea de chirurgie, programul de învățămînt al noii instituții școlare, prevedea în anul întii următoarele materii: fizica și chimia, istoria naturală elementară, botanica medicală, herborizarea și recunoașterea plantelor. Pentru anul doi erau incluse aceleași discipline pe care le-am citat, cu o singură schimbare, în locul fizicii și chimiei era farmacologia.

În sfîrșit, în anul trei și patru programa de învățămînt cuprinde: materia medicală și arta de a formula.

Cei 50 de elevi ai școlii de chirurgie aveau obligația să facă lucrări practice odată pe săptămînă în grupe de șase, în farmacia spitalului militar — și tot în acest scop au fost organizate excursii botanice: sub conducerea lui

Davila la început, apoi a lui *Prujinski*, elevii au întocmit ierbare în care au fost strinse numeroase specii din plantele țării.

Tot în cursul anului 1856 *Davila*, a prezentat guvernului un raport privind organizarea unei grădini botanice la București. În documentata sa expunere de motive, *Davila* menționa utilitatea ei pentru pregătirea elevilor și pentru economia țării, prin cultivarea plantelor medicinale.

Chiar în vara anului 1856 a fost numită o comisie alcătuită din delegați ai Eforiei Spitalelor și al Școalelor compusă din *Davila* și *Hoffmann*, pentru rezolvarea însemnatei probleme în legătură cu organizarea grădini botanice din București. Dar cu toată strădania lui *Davila*, o serie de greutăți administrative au amânat mereu luarea unei hotărâri. Abia după Unirea Principatelor, în primăvara anului 1860 guvernul a aprobat prunedle cheltuieli, iar în anul următor începură în sfârșit lucrările pentru amenajarea grădini botanice. Trebuie subliniat că deși inaugurarea ei a avut loc în noiembrie 1862, totuși lucrările erau încă neluate.

În 1857 școala de chirurgie a fost transformată în școală națională de medicină și farmacie. În același an noua instituție de învățămînt a fost recunoscută de guvernul francez, iar în 1858 și de cel italian. Certificatele școlii de medicină și farmacie din București erau echivalate prin această măsură a facultăților de medicină din Europa, ce își deschideau porțile studenților noștri ca aceștia să-și poată continua studiile superioare.

Din 1857 în cadrul noii instituții de învățămînt a fost înființată „o clasă specială de farmacie” pe baza căreia s-a dezvoltat după puțină vreme „școala de farmacie”. Programul de învățămînt al clasei de farmacie cuprindea „materia medicală și arta de a formula” predate de farmacistul Gaudy.

În discursul său de la sfârșitul anului școlar 1857—1858, directorul școlii doctorul *C. Davila*, menționa în mod deosebit pe elevii clasei de farmacie și activitatea lor la prepararea medicamentelor și la distribuirea corectă a leacurilor la patul bolnavilor.

Pe măsura trecerii timpului programul de învățămînt farmaceutic s-a dezvoltat tot mai mult. „Cursurile anului trei” din 1859 al Școlii naționale de medicină și farmacie cuprind săpămînal: trei ore de botanică medicală și două ore de materie medicală, ambele materii predate de farmacistul *Prujinski*; programul din anul patru era alcătuit din: farmacologie, arta de a formula și istoria naturală, toate făcînd parte din catedra spîterului Gaudy.

În afară de învățămîntul teoretic, elevii făceau practică în farmacia spitalului militar sub conducerea lui *Prujinski*.

Farmacistul *Gaudy* a fost înlocuit din profesorat în 1858 cu doctorul *C. Hepites*, același care încercase în 1844 să organizeze la Brăila un curs de farmacie.

Din anul școlar 1859—1860, durata învățămîntului farmaceutic a fost de doi ani. Mai mulți elevi dintre cei din anul doi au fost trimiși la practică în farmaciile celorlalte spitale, întrucît cel militar nu îi mai putea cuprinde.

În programul din 1860—1861 al Școlii de medicină și farmacie se consemnă ca noua „Școală de farmacie” a fost organizată ca o secție specială încă de la crearea școlii de medicină, cu scopul de a pregăti farmaciști pămînteni pentru spitalele militare și civile. Din acest an (1860) ea se transformă într-o școală deosebită așa cum o consemnează Monitorul Oastei din 1 ianuarie 1861. Această informație este de mare însemnătate pentru istoricul învățămîntului farmaceutic din țara noastră.

Unirea principatelor a dat un puternic avînt dezvoltării culturale a țării românești și a avut drept urmare înjghebură unei intelectualități autohtone. Asistăm la dezvoltarea învățămîntului în general și în special a celui medical,

veterinar și farmaceutic. În documentele vremii sînt consemnați primii profesori și cea dintîi programă de învățămînt a noii școli de farmacie.¹⁰

Din anul 1863, odată cu înscrierea unui mare număr de elevi, Școala de farmacie a fost reorganizată. Numărul anilor de studii s-a ridicat la cinci. Elevii care se prezentau la examenul de diplomă erau obligați să treacă în prealabil examenul de *bacalaureat în științe naturale*. Dacă facem comparația între primii elevi ai școlii de mică chirurgie și chirurgie din anul 1855 și 1856 care din pricina slabei lor pregătiri trebuie să urmeze „un curs preparatoriu” de doi ani necesari culturii generale¹¹, și aceia care la sfîrșitul studiilor trebuiau să aibă *bacalaureatul*, ne dăm seama de pasul uriaș care l-a făcut învățămîntul nostru medical și farmaceutic între deceniul șase și șapte al secolului trecut.

În Moldova doctorul *Nicolae Negura* a înființat la Iași la sfîrșitul anului 1859 un curs de chirurgie. După puțină vreme, farmacistul *Iosef Mihalescu* s-a oferit gratuit să predea lecții de farmacie „fiind informat de doctorul *Nicolae Negura* asupra necesității unui profesor de farmacie”, consemna el într-o *suplică* adresată Ministerului Instrucțiunii Publice...” îmi ofer serviciile mele fără plată”. Propunerea lui *Mihalescu* a fost aprobată de către Minister care a pus pe cererea spîterului rezoluția următoare: „de acord cu organizarea acestui curs de farmacie, dacă persoana care cere încuviințarea de a ține asemenea lecții, are calificarea necesară”. *Mihalescu* prezentînd certificatele de studii a primit permisiunea să-și înceapă cursul.

La examenul de sfîrșit de an din vara lui 1860 pe lângă doi medici mai făcea parte din comisia alcătuită de minister „*O. Micie*, profesor de chimie și fizică”, tără îndoială cu îndatorirea de a cerceta pe elevi asupra cunoștințelor predate de farmacistul *Mihalescu*.

Cu tot sprijinul lui *Alexandru Ion Cuza*, *Mihail Kogălniceanu* și *Nicolae Kritzulescu* începînd încă a doua zi după Unirea Principatelor, învățămîntul superior medical nu a fost organizat la Iași decît în 1879 odată cu înființarea Facultății de medicină. De atunci au trebuit să treacă aproape patru decenii pentru a se crea pe lângă înaltul așezămînt de cultură amintit și un învățămînt farmaceutic. Începînd abia din 1914 a funcționat pe lângă Facultatea de medicină din Iași o secție de farmacie cu o catedră de chimie farmaceutică și galenică și altă de farmacognozie. A mai fost înființată în sfîrșit o catedră de chimie analitică la Facultatea de științe. Celelalte discipline au fost predate tot în cadrul celor două facultăți. Secția de farmacie de la Iași nu a durat prea mult deoarece ea și-a dăș activitatea pînă în anul 1934 cînd a fost desființată, învățămîntul farmaceutic concentrîndu-se la București.

Începuturile învățămîntului farmaceutic în principatele romine reprezintă o însemnata etapă privind organizarea ocrotirii sănătății în țara noastră.
Sosit la redacție: 4 martie 1961.

Bibliografie

1. V. A. URECHE: Istoria școlilor, vol. I. Buc. 1892, 174 o.; 2. Biblioteca Centrală de Stat. Regulamentul Școlilor din Țara Romînească; 3. Biblioteca Centrală de Stat. Regulamentul Școlilor din Țara Romînească; 4. Arch. st. Buc. Departamentul ostășesc, Stabul oștiri, no. arch. 20/1831, 53, 58 o.; 5. AL. G. GALĂȘESCU: Etoria spitalelor civile din București, Buc. 1899, 359 o.; 6. Arch. st. București, Obștescul control, no. arch. 836 (1844) f. 27 vers; 7. Arch. st. Buc. Departamentul ostășesc, Propunerea III, no. arch. 99/1844, f. 79; 8. Arch. st. Buc. Depart. ostășesc, Depozitul III, nr. arch. 99/1844, 79. o.; 9. Arch. st. București, Depart. ostășesc, Secția I, nr. arch. 102/1850 f. 174; 10. Arch. st. București Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, Țara Romînească, no. arch. 1466, 1850 f. 20.